

Madlin Martin

**DISKRETNÁ
ŠPIJUNKA**

Prevela
Jelena Jovanović

Laguna

Naslov originala

Madeline Martin

THE LIBRARIAN SPY

Copyright © © 2022 by Madeline Martin

All rights reserved, including the right of reproduction in whole, or in part in any form.

This edition is published by arrangement with Harlequin Enterprises ULC.

This is a work of fiction. Names, characters, places and incidents are either the product of the author's imagination, or are used fictitiously, and any resemblance to actual persons, living or dead, business establishments, events, or locales are entirely coincidental.

Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Džonu – hvala ti što si mi svojom beskonačnom ljubavlju
i podrškom pomogao da preguram burnu godinu
i što si pošao sa mnom u Lisabon na istraživačko
putovanje, koje nikada neću zaboraviti.*

PRVO POGLAVLJE

Ava

April 1943.

Vašington

Nije postojalo ništa što je Ava Harper volela više od mirisa starih knjiga. Taj memljivi miris stare hartije i mastila odnosio je čoveka na putovanje kroz sobe osvetljene svećama u raskošnim palatama na zelenim brdima ili u drevnim zamkovima sa kulama što se uzdižu u ogromna nepoznata nebesa. Te su knjige nekad ležale na dlanovima praotaca, iščitavali su ih učenjaci, gutali učenici u nezasitoj žudnji za znanjem. Te mirisne požutele stranice sadržale su priče iz prošlosti i večno znanje.

Zaista je prava sreća što su joj ponudili posao u Odeljenju retkih knjiga u Kongresnoj biblioteci, gde je drevna aroma prošlosti večno prisutna.

Prošla je kroz srednji od tri luka do prostorije u kojoj su se sa obe strane pružali uredno poređani stolovi, pa pažljivo u naručje uzela hrpu retkih knjiga. Bile su različite veličine i težine, korice im pohabane, stranice iskrzane duž ivica, a opet su se nekako sasvim lepo uklapale kao savršeno složena slagalica. Bez obzira na korisnika koji ih je ostavio, poručivši znatno više knjiga nego što se može iščitati za jedno popodne.

Oči su im veće od mozga. To je kazao njen brat Danijel kada se jednom požalila na tu čestu pojavu – za šta je i sama bila kriva – kad je došao kući na odsustvo.

Ta bi joj misao od tada prošla kroz glavu svaki put kada bi naišla na ostavljenu gomilu knjiga. A opet, ni korisnici nisu bili krivi. Toliku količinu informacija ni drevni filozofi velikani ne bi uspeli da upiju za jedno popodne. Avi se, međutim, ta rečenica svejedno svidala, naročito što bi joj u sećanje prizvala Danijelove nasmejane oči dok ju je izgovarao.

Oboje su od majke nasledili zelene oči boje mahovine, mada Avine nikada nisu tako blistale od radosti kao što su njenom starijem bratu.

Pogledala je na sat i videla da je skoro podne. Stomak joj se vezao u čvor kada se setila kratkog prepodnevno razgovora sa gospodinom Maklišom. Sastanak sa upravnikom Kongresne biblioteke nije bio uobičajena pojava, naročito kada za tim usledi adresa nažvrljana na papiriću i obećanje lepe prilike taman prikladne za nju.

O čemu god da se radi, Ava je sumnjala da će to biti prikladnije od posla u Odeljenju retkih knjiga. Upijala je lekcije iz ovih prastarih tekstova, koje je izvlačila kada joj se prohte da pomogne korisnicima da iskopaju tražene informacije. Šta bi joj se moglo svideti više od toga?

Ava je prišla poslednjem stolu s desne strane i pažljivo zatorila knjigu *La Maison Reglée*; izlizane kožne korice bile su joj pod prstima glatke kao puter. Ta knjiga iz sedamnaestog veka jedan je od brojnih gastronomskih spisa iz zbirke koju je poklonila Ketrin Golden Biting. To je bila jedna čudesna žena koja je svoje znanje primenjivala na poslovima u Ministarstvu poljoprivrede i Nacionalnom udruženju za konzervisanje hrane.

Svaka knjiga je imala svoju priču, a Ava je bila njihov čuvar. Da ostavi ovaj posao bilo bi kao da je ostavila svoju decu.

Nadmeni Robert dolebdio je na svom oblaku i kritički osmotrio prostoriju. Da joj se kolega ne bi sarkastično smeškao

stisnutih usana, ugasila je stonu lampu koju je čitalac ostavio uključenu.

Pružio je ruku da mu da *La Maison Reglée*, a preko lica mu je preleteo iznerviran izraz.

– Ja ću je vratiti na mesto. – Ava je privila knjigu uz grudi. Uostalom, Robert nije čitao francuski. Ne može da je ceni koliko ona.

Vratila je knjigu u njenu zbirku – porodica je ponovo bila na okupu – pa otišla iz raskošne biblioteke. Obavio ju je svež prolećni vazduh kada je pošla da uhvati tramvaj, uputivši se na adresu koju joj je svojeručno zapisao upravnik Kongresne biblioteke.

Ava je stigla u Severozapadnu E ulicu broj 2430 deset minuta pre dogovorenog vremena, što se pokazalo kao dobro, jer je morala da prođe razne barijere da bi ušla. Strog čovek kome se izraz lica nije menjao tokom celog njihovog razgovora zaustavio ju je kod stražarnice na ulazu. Očito ni on nije znao ništa o tom sastanku.

Kada su je konačno propustili, pošla je stazom što je vodila do velike zgrade s belim stubovima.

Ava je uspela da obuzda svoju bujnu maštu da ne bi podijljalala – što se često dešavalo – i naterala sebe da nastavi napred. Uveli su je u predvorje i sproveli kroz hodnik, pa ostavili da sedi u kancelariji u kojoj su bili samo pisaci sto i dve tvrde drvene stolice, spram kojih su one u Odeljenju retkih knjiga bile izuzetno udobne. Očito su se u ovoj sobi vodili samo razgovori.

Ali zašto?

Ava je pogledala na sat. Onaj s kim je trebalo da se sastane, ko god to bio, kasnio je deset minuta. Požalila je što nije ponela knjigu, već ju je ostavila kod kuće na komodi.

Nedavno je počela da čita *Rebeku* Dafne di Morije i odmah ju je privukla uzbudljiva priča o mladoj ženi kojoj se neočekivano

desila ljubav. Ava je stala baš kod onog dela kada novopečeni bračni par treba da uđe u Manderli, imanje u Kornvolu.

Uto su se vrata naglo otvorila i u kancelariju je uleteo čovek u sivom, takozvanom pobedničkom odelu – na jednoredno kopčanje, sa uskim reverima i bez manžetni – sašivenom od najmanje moguće materijala. Seo je za sto. – Ja sam Čarls Edmunds, sekretar generala Vilijama Donovana. Jeste li vi Ava Harper?

Od tri pomenuta imena bilo joj je poznato samo jedno, njeno. – Jesam.

Čovek je otvorio fasciklu, stao da lista papire, pa joj pružio gomilu. – Potpišite ovo.

– Kakva su ovo dokumenta? – Preletela je pogledom preko stranica i videla samo pravni žargon.

– Ugovor o poverljivosti.

– Neću potpisati ništa što nisam u celosti pročitala. – Uzela je hrpu papira.

Tekst je bio suvoparniji od nekih dosadnih retkih knjiga u Kongresnoj biblioteci. Bez obzira na to, pažljivo je išćitala svaku reč dok ju je gospodin Edmunds iznervirano streljao očima kao da pogledom može da je primora da potpiše papire. Naravno, nije to mogao. Ava ga je deset minuta čekala da dođe; može i on da sačeka nju da vidi u šta se to upliće.

Sve se u suštini odnosilo na to da ne sme nikome da prenese o čemu je razgovarala na ovom sastanku o mogućem poslu. Nije bilo ničeg strašnog, pa je potpisala dokumenta, na veliko olakšanje nestrpljivog gospodina Edmundsa.

– Govorite francuski i nemački. – Pogledao ju je preko naočara crnog okvira prodornim smeđim očima.

– Moj otac je bio lingvista. Nisam mogla a da ih ne naučim. – Srce joj se steglo kada joj je iz pamćenja izronila uspomena od pre mnogo godina – kako joj se otac od uzbuđenja prebacio na nemački, sav ushićen zbog predstojećeg putovanja s njenom majkom povodom njihove dvadesete godišnjice

braka. Onog putovanja. Onog s kojeg se njeni roditelji nikada nisu vratili.

– A i snimali ste na mikrofilm. – Gospodin Edmunds je izvio obrve.

Ava je nesigurno stegla usne. Kada je počela da radi u Kongresnoj biblioteci, više se bavila arhivskim poslovima umesto tipičnim bibliotekarskim pošto je na mikrofilm snimala serije starih novina koje je vreme polako izjedalo. – Jesam.

– Potrebni ste vladi – izjavio je ozbiljnim tonom koji nije trpeo prigovor. – Pozvani ste da se pridružite Upravi strateških službi – ili USS-u – da se priključite programu nazvanom Međuresorna komisija za nabavku stranih publikacija.

Zavrtelo joj se u glavi dok je pokušavala da shvati šta je upravo čula, ali usta su joj se mahinalno otvorila da iskaže mišljenje. – Jezik da polomiš dok to izgovoriš.

– Skraćeno MK – odvratio je bez oklevanja i humora. – To je tajna operacija prikupljanja podataka iz novina i tekstova na neutralnim teritorijama u cilju dobijanja informacija o nacistima.

– Hoće li mi biti potrebna obuka? – upitala je, ne razumejući kako je to osposobljena da špijunira Nemce samo zato što govori nemački.

– Koliko sam shvatio, već ste obučeni za sve što vam je potrebno. – Uzeo je da slaže papire u fasciklu. – Ići ćete u Lisabon.

– U Portugaliji?

Zastao je. – To je, koliko znam, jedini Lisabon.

Tamo će bez sumnje morati da ide avionom. Osetila je kako je podilaze žmarci, ali se trгла. – Zašto sam baš ja preporučena za taj posao?

– Zato što govorite francuski i nemački. – Gospodin Edmunds je podigao jedan prst. – Zna da koristite mikrofilm. – Podigao je drugi. – Fred Kilgur je pohvalio vaš bridak um. – Podigao je još jedan prst.

To je ime prepoznala.

Pomagala je Fredu prethodne godine dok je na mikrofilm snimao strane publikacije za Harvardsku univerzitetsku biblioteku. Kako je mesecima isto to radila za Kongresnu biblioteku, nije joj bilo teško da mu objasni proces, a on je brzo učio.

– A i lepi ste. – Gospodin Edmunds se zavalio u stolicu kada je izneo i poslednju stavku.

U ovom okruženju taj je kompliment bio neprikladan koliko i nepoželjan. – Kakve veze moj izgled ima sa tim?

Slegnuo je ramenom. – Lepotice poput vas mogu da dobiju sve što poželeva kada god to hoće. Sem kada se tako mršte. – Podigao je bradu. – Lutko, treba više da se smešiš.

E sada joj je bilo dosta.

– Nisam diplomirala na *Pratu* s najvišim uspehom niti dobila vrlo traženi posao u Kongresnoj biblioteci da bi me zvali „lutka“. – Ustala je sa stolice.

– A imate i kičmu, gospođice Harper. – Gospodin Edmunds je podigao i četvrti prst.

Zaustila je da mu odgovori, ali on je nastavio. – Potrebne su nam te informacije da bismo znali kako najbolje da se borimo sa Švabama. Što pre dođemo do tih podataka, to će se rat pre okončati.

Ostala je da stoji da ga sasluša, a on je nesumnjivo znao da će to uraditi.

– Imate brata – nastavio je. – Danijel Harper, vodnik prve klase čete C u Drugom bataljonu 506. padobranskog pešadijskog puka u 101. vazdušno-desantnoj diviziji.

Vazdušno-desantna divizija. Njen brat je pojurio ka avionima uprkos strahu, dok se ona zaklela da nikada u njih neće sesti.

– Tako je – kruto je rekla. Da nije bilo nje, Danijel nikada ne bi pristupio vojsci. Bio bi inženjer, što je oduvek želeo.

Gospodin Edmunds je skinuo naočare i pogledao je sitnim očima. – Zar ne želite da se što pre vrati kući?

Bilo je to pokvareno pitanje, smišljeno da ubode u bolnu tačku. I jeste.

Što rat bude duže trajao, to je veći rizik da Danijel pogine ili bude ranjen.

Radila je sve što je mogla da pomogne. I pre nego što je uvedeno obavezno racionisanje, ona ga se dobrovoljno pridržavala. Davala je krv na svakih nekoliko meseci, čim bi joj dozvolili da to ponovo uradi. Umesto da igra i pije u klubu *Elk* poput njenih cimerki, Ava je sve svoje slobodno vreme provodila u proizvodnom korpusu Crvenog krsta, gde je krpila uniforme, motala zavoje i sve ostalo što joj je traženo kako bi pomogla svojim vojnicima na frontu.

Uza sve to redovno je nosila crveni karmin, otvorivši se da kupi onu skupu „pobednički crvenu“ *Elizabet Arden*, što je bio civilni pandan „montezuma crvene“, koju su dobijale žene u vojsci. Rubin-crvene usne bile su srednji prst Hitlerovom ratu protiv našminkanih žena, a Ava bi uradila sve samo da pokaže prst tom tiraninu.

Gospodin Edmunds je po svoj prilici svega toga bio svestan.

– U Lisabonu ćete obavljati posao koji će zaista pomoći bratu i svim našim momcima da se što pre vrate kući. – Gospodin Edmunds je ustao i pružio joj ruku, slatkorečivi trgovac spreman da sklopi dogovor. – Pristajete li?

Ava je pogledala njegovu šaku. Imao je debele zdepaste prste, i kratke nokte, manikirane.

– Pretpostavljam da ću morati da letim avionom.

– Nećete morati da iskačete iz njega. – Namignuo je.

Obistinio joj je najveći strah.

Ali Danijel je mnogo više učinio za nju.

To je samo jedan jedini let do Lisabona. Samo jedno uzletanje i sletanje i poduže letenje. Stopala su joj zabridela, želudac joj se prevrtao.

To je zaista najmanje što može da učini da pomogne i njemu i svim ostalim pripadnicima Američke vojske. Ne samo muškarcima već i ženama, čija je uloga često bila jednako opasna.

Podigla je bradu i pogledala ga pravo u oči. – Nemojte nikada više da me nazovete lutkom.

– Dogovoreno, gospođice Harper – odvratio je.

Pružila mu je ruku i čvrsto se rukovala s njim, onako kako ju je otac učio. – Pristajem.

Široko se nasmešio. – Dobro došli!

Nedelju dana kasnije crni bjuik je došao po Avu tačno u osam ujutru, ispred zgrade u Nejlor gardensu, gde je stanovala sa još dve cimerke. Njih dve su joj priredile malu oproštajnu zabavu iako su se vrlo slabo poznavale, i upotrebile ono malo šećera što su imale da joj umese tortu ukrašenu ružicama žutim kao suncе. Bio je to zaista lep gest.

Bilo joj je drago što zna da ih njen naprasni odlazak neće sasvim poremetiti. U gradu u kome se smeštaj teško nalazio, već su našle ko će se koliko sutradan useliti u njenu sobu – još jedna radna žena u klasičnoj beloj košulji od viskoze sa ispeglanom kragnom.

Odlazak iz Kongresne biblioteke mnogo joj je teže pao. Ava je volela one knjige kao da su deo njenog bića, mazila ih je i pazila, starala se da budu voljene i cenjene. Navikla se već na lepotu biblioteke, da joj svekoliko znanje bude svakodnevno nadohvat ruke. Za tri kratke godine koliko je tu radila, postala je prava riznica znanja, spremna da pomogne svakome da pronade bilo šta.

Tamo se osećala neophodno i bila je silno ponosna na sebe.

Sada će se otisnuti na potpuno nepoznatu teritoriju, sa ograničenim znanjem, prikupljenim tokom jednonedeljnog mahnitog istraživanja. Iz onoga što je uspela da iskopa o Lisabonu barem je saznala to da obavezno mora da ponese nekoliko šešira, koje inače ne bi nosila. U Portugaliji su ženu u javnosti bez šešira smatrali prostitutkom.

Kada je već bila kod toga, upotrebila je i poslednji bon da kupi nove salonke. Mogla je da bira između svega četiri boje – smeđe, drap, kestenjaste i crne – i izabrala ovu poslednju. Sada

je obula te cipele uz jednostavnu zvonastu suknju na preklap i belo-zelenu bluzu od viskoze.

Pošto je sve obavila, preostala joj je samo mučna vožnja do aerodroma. Ava je imala osećaj da joj u praznom stomaku leti čitav roj pčela. Bila je previše nervozna tog jutra da bi išta jela.

– Da li biste želeli da vidite Mol pre nego što odete? – Vozač ju je pogledao u retrovizoru. – Trešnje su u cvatu, a imamo vremena.

Lepota tog drveća pala je u očima nacije posle strašnog napada na Perl Harbor. Četiri su stabla posekli vandali, a mnogi su tražili da se poseku sva stabla koja je Japan trideset godina ranije poklonio Americi u znak prijateljstva.

Od silnog uzbuđenja i pripreme za svoju novu ulogu, Ava uopšte nije videla da su trešnje već procvetale. To doba godine bilo joj je omiljeno u Vašingtonu, premda je festival koji se inače tad održavao sada otkazan zbog ratne štednje.

– Bih – odgovorila je, zahvalna na vozačevoj pažljivosti i nekoliko minuta predaha od straha od predstojećeg leta. – Hvala.

Vozač je skrenuo levo i nastavio dalje vozeći dozvoljenih pedeset pet kilometara na sat – ograničenje uvedeno da se štedi gorivo. Park Mol se naposljetku ukazao pred njima. Nije više kao pre oduzimao dah – lepotu su mu narušili nizovi privremenih objekata i kancelarija za radne žene, i protivavionski topovi načičkani oko spomenika.

Ali trešnje su se osule ružičastim beharom, i to toliko da su latice opadale i letele po vazduhu, igrale po vodi jezera poput krupnih mekih pahulja. Kako je Ava volela da šeta stazama između tog drveća i sluša šapat latica što joj miluju lice dok lagano opadaju na nevidljivom povetarcu.

Upravo to joj je trebalo da načas skrene misli sa predstojećeg putovanja avionom i strepnje od odlaska na mesto o kome tako malo zna. Zaista nije znala šta je od toga gore.

Tako je bar mislila dok nije na pisti stala u red da se ukrca u avion, a živci joj ustreptali od brujanja motora.

Letenje avionom bilo je mnogo, mnogo gore.

DRUGO POGLAVLJE

Elen

April 1943.

Lion, Francuska

Reči imaju moć.

Elen Belanže je zadržala pogled na papiru zalepljenom na zidu, čistom i belom naspram starog kamena, s porukom napisanom upadljivim crnim slovima.

À bas les Boches!

Dole Švabe!

Nacističke snage, koje su pre šest meseci okupirale Slobodnu zonu Francuske, još nisu skinule nedavno nalepljeni plakat. Ne bi smela ni da pogleda tu poruku, no ipak nije mogla da otrgne pogled s nje. Ne kada joj je srce jače zakucalo od potrebe da nešto uradi.

Plakat će sasvim sigurno uskoro biti skinut, no na njegovom mestu će se pojaviti nov – simbol prkošenja osvajačima.

Pokret otpora – hrabri ljudi koji su se podigli protiv nemačkih okupatora – oglašavao je svoje prisustvo po celom Lionu smelo i bez straha.

Ledeni vazduh uvukao se Elen pod okovratnik kaputa i jeza ju je podišla celim telom. Do pre nekoliko godina ne bi ni

osetila studen oblačne aprilske večeri, ali zbog nestašice hrane u gradu telo joj se istopilo, tamo gde su nekad bile bujne obline sada su samo kosti štrčale. Nacisti nisu patili od takve oskudice. Naprotiv, oni su se gostili hranom otkinutom od usta gladnih porodica i ispijali ogromne količine vina pokradenog iz francuskih podruma. Sve na svoje nezasito zadovoljstvo.

Okrenula se od zida i žustrim korakom se udaljila Ulicom Sala, lupkajući drvenim donovima po kaldrmi. Gotovo puste ulice i teški tmasti oblaci što su se navukli nad grad samo su joj pojačavali osećaj straha od koga joj se stomak vezao u čvor.

U pletenoj korpi je imala svega nekoliko kvrgavih čičoka, koje su se kotrljale po dnu. Biljke žutog cveta svojevremeno su služile za ishranu stoke, a sada su njihove krtole održavale francuski narod u životu, bile zamena proteinima i mesu, koje je bilo gotovo nemoguće igde naći.

Nadala se bila da će uspeti da nabavi malo hleba, ali prekasno je stigla.

Prodavala se samo bajata roba; jedino je svež hleb stajao na polici, ali se mogao kupiti tek sutradan. Kako je žudela za vremenima kada je mogla da kupi veknu tek izvađenu iz peći! Ali to je bilo pre nego što je zakonima o racionisanju pekarima određeno da smeju da prodaju samo jučerašnji hleb. Ne samo što se tvrda vekna lakše mogla seći na tanke kriške u svrhu racionisanja već tako ni Francuzi neće prebrzo pojesti hleb. Ili su bar tako zvaničnici govorili.

Međutim, ništa od toga sada nije bilo važno. Prvi put posle više godina Elen se prazan stomak nije grčio do gladi. Ovoga puta želudac joj se stegao od straha ko je čeka u malom stanu u Ulici Plat.

Ili pre od straha ko je tamo *ne čeka*.

Žozef.

Prošla su dva dana i jedna noć od njihove svađe, najgore dosad. Reči imaju moć, a ona ih nije štedela, već se u besu svom snagom obrušila na muža.

On je bio čovek koji se borio i žrtvovao u Velikom ratu, koji se okrenuo pacifizmu posle svega što je video u bici kod Verdona, čiji joj je blistav hemičarski um privukao pažnju kao mladoj devojci koja je tek završila školu za sekretarice.

Sada je odvrtila pogled od blede plavičaste mrlje na zidu blizu njihovog stana. Tu je nekad pisalo *V – victoire*, pobeda, još jedan simbol borbe Francuza protiv nacista i obećanje da će Pokret otpora kad-tad izvojevati pobedu. To *V*, na brzinu nažvrljano na hrapav kamen, tamo je napisala njena ruka i bilo je podstrek na borbu. Još je pod prstima osećala suhu i krhku plavu kredu koju je često nosila u tašni.

Taj čin je bio banalan, ali to je bilo sve što je sebi mogla da dozvoli kada je Žozef budno motrio na svaki njen pokret.

Uhvatio ju je, međutim, usred pisanja i njegovo inače spojno lice smračilo se od besa. Počeli su da se raspravljaju čim su se vratili u stan i tad je mužu uputila najoštrije reči koje je mogla.

Sve što ih je mučilo izbilo je na površinu i rasprava se rasplamsala u strašnu svađu. On joj je prebacivao što nije prava višijevska žena – Francuskinja koja je majka i domaćica i koja se pokorava mužu – žena kakva ona nikada nije bila. Žena kakvu nikada od nje nije dotle očekivao. Uz to, višijevski režim je sarađivao sa nacistima, a ona je žudela da se bori protiv njih. Ta ogavna primedba prelila je čašu. U besu ga je nazvala kukavicom što odbija da se priključi Pokretu otpora.

On se od tada nije vratio kući.

Samo, Žozef nije bio sitničav čovek niti prznica. Zapravo je ona bila veoma plahe naravi, previše impulsivna. Koji god razlog bio što se nije vraćao kući, to sigurno nije bilo puko nezadovoljstvo.

U nekoliko navrata je pokušala da se vidi sa Etjenom, njegovim najboljim prijateljem, ali uzalud – nijednom joj niko nije otvorio vrata. Razmišljala je čak da ode u policiju, ali je znala da oni blisko sarađuju sa Gestapoom, hladnim i okrutnim ljudima koji verovatno neće pomoći.

Međutim, ako se Žozef do ujutru ne vrati kući, iz očaja će biti prinuđena da ode u policiju bez obzira na rizik.

Pred njom su se ukazala masivna drvena vrata njene zgrade. Gurnula ih je i ušla u dvorište. Unutra je sve bilo mirno.

Otišla je do poštanskog sandučeta, ali ono je bilo prazno – nije bilo nikakvih tragova o tome gde bi Žozef mogao biti. Želudac joj se još više stegao od uznemirenosti dok je potiskivala nadu da će ga zateći kod kuće.

Popela se stepenicama do četvrtog sprata, do skućenog stana koji je Žozef nasledio od roditelja nekoliko godina pre rata, kada mu je majka umrla. Iako su Elen i Žozef u to vreme živeli u Parizu, on je zadržao dom u kome je odrastao s namerom da tu dolaze na odmor. I jesu nekoliko puta. Jednog leta su danju istraživali vijugave ulice, a večeri provodili pijući vino kraj Rone do kasno u noć, kada julska vrućina mine. I sreća je što su imali taj stan jer im je on poslužio kao utočište kada su Nemci ušli u Pariz. Tih dana je toliko ljudi pobešlo u Lion da bi im inače bilo nemoguće da tamo pronađu smeštaj.

Kada su ih sve upozorili da što pre odu, Žozef nije hteo da beži iz Grada svetlosti jer mu je bilo mrsko da napusti svoje studente i svoj posao. Međutim, ostavio je sve u Parizu zarad nje, da ona bude bezbedna. To je bilo pre tri godine, u vreme dok su još imali srećan brak.

Otključala je vrata, otvorila ih i obrela se u mračnom poznom predsoblju.

– Žozefe?

Iako nije očekivala odgovor, svejedno ju je preplavio očaj kada je izostao. Stvarno je otišao.

Ali kud? I kada će se vratiti?

Napolju se smrkavalo i bližio se uvedeni policijski čas. Svaki se sekund otezao, trajao kao minut, dok je beskrajno čekala da se

Žozef vrati kući. Elen se spremala da rano pođe u krevet, iscrpljena od brige i gladi, kada joj je neko tiho pokucao na vrata.

Žozef sigurno ne bi kucao. Osim ako nije poneo ključ.

Takvom je brzinom odletela u hodnik da je patos jedva zaškriljao pod njom. Međutim, pred vratima nije stajao njen muž. Žena plave kose vrlo slične njenoj uplašeno ju je gledala iskolačenim crnim očima.

Ugledavši nepoznatu ženu, Elen se krv u žilama sledila. Krenula je da zalupi vrata, ali žena je spustila ruku na sjajno drvo da ih zadrži.

– Pjer. – Prošaputala je to ime tako tiho da ga je Elen jedva čula.

– Je li tu? – nastavila je žena gotovo nečujnim glasom. – Molim vas, moram da ga vidim. – Bacila je iza sebe pogled u kome se nazirala paranoja.

Komšijama poput madam Arno tako nešto sigurno ne bi promaklo.

Elen ju je ućutkala i mahnula joj da uđe. Iako nije poznavala nikoga po imenu Pjer, bilo je očigledno da je žena u opasnosti.

A to je značilo da je sada i Elen u opasnosti.

Iz nekog razloga, međutim, nije mogla da otera ženu. Ne sada kada je Žozef misteriozno nestao. Ne kada joj je neki glasić u glavi govorio da ovo možda ima neke veze sa tim.

Nepoznata žena je oklevala nekoliko trenutaka, pa prešla prag. Na sebi je imala smeđi kaput sav mokr od večernje kiše i haljinu boje trule višnje koja joj je sezala do ispod kolena. Premda joj je odeća izgledala čisto i u dobrom stanju, njene crne cipele bile su skroz pohabane.

Tek kada su se vrata zatvorila, nepoznata žena je ponovo progovorila. – Molim vas, moram da vidim Pjera. Znam da nije trebalo ovamo da dolazim, ali nisam imala drugog izbora.

Elen je zavrtila glavom. – Ne znam nikakvog Pjera, ali možda mogu da vam pomognem. Šta se desilo?

Žena je na Elenine reči još više iskolačila oči i počela da uzmiče ka vratima.

– Juri vas policija? – tiho ju je upitala Elen. – Gestapo?

Srce joj je snažno tuklo u grudima zbog rizika kome se izlagala. Ova žena možda sarađuje sa nacistima, poput madam Arno iz stana prekoputa koja je motrila na sve kao kobac i većito komentarisala to što Elen nema dece. S druge strane, malo je žena bilo plodno poput madam Arno, koja je imala osam sinova. Zaista prava višijevska žena.

Ako je ova nepoznata žena stvarno saradnica okupatora, onda će sigurno prijaviti Elen što ju je pitala preli li joj opasnost od Gestapoa.

Žena je očajnički osmotrila stan iza Elen kao da mora nešto hitno da nađe. – Trebaju mi papiri.

Elen se namrštila. – Nemam ovde nikakve papire.

– Lična karta, nova. Rečeno mi je da Pjer... – Suze su joj navrle na oči i lice joj se izobličilo. – Pre nekoliko meseci uspela sam da pobegnem od racije u Ulici Sent Katrin i od tada se krijem, ali pronašli su svako mesto na kome sam bila. Trebaju mi nove isprave. One koje nemaju ovo.

Drhtavih ruku pružila joj je ličnu kartu na kojoj je stajalo ime Klodin Goldštajn i crveni pečat na vrhu. *JUIF*. Jevrejka.

Elen se odmah setila o kojoj raciji Klodin govori. Svakog utorka izmučeni Jevreji čekali su u redu da dobiju hranu i medicinsku pomoć, toliko ugnjetavani da su doslovce molili za opstanak. Tog dana kada je Savez Izraelićana Francuske dobio dozvolu da im ukaže pomoć, Gestapo je rešio da napadne i pohapsio sve iz organizacije, kao i one koji su po pomoć došli. U njoj je tad planuo bes na tu nepravdu, a sada se opet rasplamsao, i to do usijanja.

U Eleninoj glavi su se rojila pitanja, ona na koja joj žena, znala je, neće odgovoriti: gde se krila? Kud će sada da ode?

– Oprostite, ali ne znam nijednog Pjera – kazala je Elen teška srca dok ju je stezalo u grudima.

Na Klodininom licu se najpre ukazao očaj, a potom rezigniranost. – Ne mogu više da bežim. Ako ne dobijem isprave,

odvešće me kao i sve ostale. – Zatreptala je, a jedna suza joj se nečujno slila niz obraz.

To je zaista bilo tako, i ona vatra u Elen ponovo se rasplamsala.

– Uzmite moje. – Elen je dohvatila tašnu i iz nje izvadila uredno složene papire. Nije joj dala samo svoju ličnu kartu, već i bonove za hranu i odeću. Ionako su se vodili na njeno ime. Bez lične karte ništa od toga nije joj bilo ni od kakve korist. A možda će to malo hrane i nova odeća pomoći nekako Klodin da pobjegne.

Žena je zinula od čuda. – Vaše? Ali kako...

– Slično izgledamo, a i iste smo visine – kazala je Elen, tutnuvši savijene papire u Klodininu ruku.

Žena, međutim, nije htela da sklopi prste oko dragocenih isprava. – A šta ćete vi da radite?

Elen je ignorisala to pitanje, ne želeći da razmišlja o posledicama. – Meni ne preti opasnost kao vama.

A Klodini je zaista pretila velika opasnost. Previše je Jevreja strpano u vozove i odvedeno nekuda da ih niko više nikada ne vidi – čitave porodice, nedužna deca. Elen to nije mogla da podnese i zato se onako žestoko svađala s mužem da se priključe Pokretu otpora. Sada se našla u poziciji da zaista nekome pomogne i tu priliku nikako nije htela da propusti.

– Molim vas. – Elen je uhvatila Klodin za ruku i držala je sve dok ova nije nevoljno sklopila šaku i uzela ih.

– Uskoro počinje policijski čas – kazala je Elen. – Ostanite ovde do ujutru.

Ali Klodin je odmahнула glavom. – Ne želim da vas dovedim u opasnost, ne posle... – Glas joj je zapeo, pa je podigla ličnu kartu i bonove. – Ovoga.

Elen je htela da se usprotivi, ali Klodin je već pošla ka vratima, tiho joj zahvaljujući do neba.

No Elen nije mogla da prihvati njenu zahvalnost. Bilo je to najmanje što je svaki francuski građanin mogao da uradi za

Jevreje, koje su nacisti otvoreno i nemilosrdno progonili. Iz sećanja joj je izronila uspomena na Lisi.

Bila je to jedina žena sa kojom se Elen sprijateljila u Lionu, dok su jednog kišnog popodneva čekale u redu za hleb. Lisi je imala kišobran i pozvala ju je da priđe da se zakloni od kiše. Bila je toliko vedra da joj je ulepšala tmuran i hladan dan. Ni ona nije imala dece, ali za razliku od Elen, nije dopuštala da je tuđe mišljenje pogađa, samo bi nehajno odmahнула rukom na osude i prebacivanja.

Uvek je videla svetlo u svetu ma koliko da je mračan postao.

I upravo je Lisina vedrina pomagala Elen da pregura one najteže dane kada je zavládala glad, kada je uveden policijski čas i sputao ih u svakodnevrim aktivnostima i kada čovek nije mogao da izađe iz kuće bez isprava i novčanika punog bonova.

A onda su Lisi i njen muž samo nestali preko noći, stan im je pretresen i iz njega su odnete sve dragocenosti. Elen tad nije mogla da uradi ništa da pomogne prijateljici iako je bezbroj puta pokušavala da sazna gde se nalazi. U isto to vreme Žozef je odbio da joj dozvoli da se uključi u aktivnosti Pokreta otpora, pa je bila sasvim nemoćna. To ju je ogorčilo i ta je gorčina još tinjala u njoj.

Ovog puta je bar uspela nešto da uradi.

Elen je zatvorila vrata za Klodin i ponovo ju je obavila tišina praznog stana.

Od straha od posledica svoje odluke Elen se probudila u cik zore dok je ostatak Liona još spavao. Policijski čas je došao i prošao, a Žozef se još nije vratio kući.

Sada, međutim, nije više mogla da ode u policiju i raspita se gde je. Niko neće hteti da razgovara sa njom dok mu ne pokaže ličnu kartu, a ako prijavi da je izgubila isprave, policija će tragati za lopovom. Ako Klodin uhvate sa njenim ispravama, misliće da ih je ukrala...

Ne, odlazak u policiju nije više dolazio u obzir.

Otišla je u kuhinju i videla da joj je ostao samo okrajak hleba i nekoliko čičoka koje je uspela da nađe prethodnog dana. Tako malo hrane neće joj biti dovoljno.

Kako sinoć nije pojela ni bednu večeru, stomak joj je sada tiho krčao od gladi. Ovo malo hrane neće joj potrajati ni jedan dan, a kamoli dok ne smisli neko održivo rešenje.

Moraće ponovo da ode do Etjena, da proveri je li sada možda kod kuće, pošto je on bio jedina osoba u koju je imala dovoljno poverenja da joj se obrati za pomoć. Živeli su u usamljenom svetu u kome su ljudi morali da paze šta govore, šta rade i sa kime se poznaju. Živeli su u svetu neprijatelja u kome su okupatori u svojim rukama imali mitraljeze i moć straha, a Francuzi samo prazne korpe za kupovinu i moć zabranjenih reči.

Uvidevši da je bolje da sačeka da svet izađe na ulice kako ne bi budila sumnju, Elen je skuvala one čičoke i pojela ih sa okrajkom hleba. Kada se razdanilo, uzela je s police korpu i tašnu kao i svakog dana i izašla iz stana. Retko su je zaustavljali i tražili joj isprave, pa se to verovatno ni danas neće desiti. Treba samo da se ponaša normalno.

Bio je, međutim, pravi podvig ponašati se normalno dok ti srce divlje bije u grudima. Ispočetka je hodala prebrzo, čak su i njoj samoj potpetice preglasno odzvanjale. Onda je usporila korak i gledala pravo kao da se nekud odlučno uputila, a sve u nadi da je niko neće zaustaviti.

Stigla je nadomak Etjenovog stana na Crvenom krstu, gde su ulice bile tako strme da je morala da uspori jer se sva zadihala od uspona. Na jednom zidu nedavno su bili polepljeni plakati na kojima je pisalo *Vive De Gaulle!* Živeo De Gol, čovek koji ih je sve podsticao da se suprotstave tiraniji Nemaca.

Jedan nacistički oficir iskrasnio je iz bočne ulice na svega koji metar od Elen. Jutarnje sunce presijavalo mu se na ulaštenim

crnim čizmama i ordenu prikačenom na prsima. Pogled mu se smrkao kada je ugledao plakate.

Tupkajući čizmama, prišao je zidu i povukao jedan plakat, otkinuvši mu samo vrh dok je poruka tvrdoglavo ostala zalepljena, i to cela. Ponovo je cimnuo papir i ovog puta ga otkinuo skoro celog, ostao je samo komadić sa „ol“.

Naglo se okrenuo stisnute vilice. – Ti. Stoj. – Sedokosi čovek desno od njega uradio je kako mu je rečeno.

– Isprave – naložio mu je oficir.

Čovek je počeo da kopa po džepu kaputa prstima iskrivljenim od artritisa, pokušavajući da izvuče ličnu kartu.

Elen bi mogla da bude sledeća. Ako je uhvate bez isprava, moraće priznati da ih je izgubila. Zašla je za prvi ugao da se besni oficir ne bi okomio na nju. Srce joj je tako snažno tuklo u grudima da joj je odjednom bilo teško da diše. Ipak, primorala je sebe da nastavi da hoda, uskladiвши korak s ljudima oko sebe.

– *Halt!* – odjeknuo je glas iza nje.

Nastavila je mirno da korača.

– Madam – oštro je kazao oficir. – *Halt!*

U blizini nažalost nije bilo nijedne žene sem nje, što je značilo da mu je ona žrtva. Tri muškarca na drugoj strani ulice nemo su je posmatrala, odahnuvši što se sami nisu našli na meti naciste. U neka druga vremena priskočili bi joj u pomoć sa tipičnom francuskom galantnošću i dobronamernošću.

Elen se okrenula ka oficiru, koji je pružio ruku. – Isprave.

Knedla joj je zapela u grlu. Pokušala je da je proguta, ali grlo joj je bilo skroz suvo. Tašna joj je o ramenu odjednom bila neprirodno laka, odsustvo papira koje je dala jasno se osećalo.

– Naravno – sasvim opušteno je rekla i stala da pretura po tašni. Dlanovi su joj se oznojili iako je bio hladan i vlažan dan.

Oficir je još više ispružio ruku. – Smesta.

– *Pardon.* – Nastavila je da kopa po praznoj tašni, tražeći papire kojih tu nije bilo. – Ne mogu da ih nađem.

Većina Nemaca koji su paradirali Lionom slabo je govorila francuski. Elen se ponadala da je to slučaj i sa ovim oficirrom. Možda će je spasti nemogućnost komunikacije.

Oficirove sive oči bile su hladne kao čelik. – Nemate isprave? – upitao ju je na savršenom francuskom.

Elen se stomak stegao. – Mislila sam da imam. – Blago je slegla ramenima i ljupko mu se nasmešila.

Lice mu je ostalo strogo. – Nemate isprave kod sebe?

Umesto da prizna da ih nema, Elen je ponovo počela da pretura po tašni. Oficir ju je uto šćepao za ruku, jako je stisnuvši.

Kriknula je od iznenađenja. Pogledala je ka ona tri muškarca na drugoj strani ulice i videla kako beže, ostavljajući je bez svedoka.

Kukavice.

– Ako nemate isprave, onda vas hapsim – kazao je Namac na besprekornom francuskom.

– Elen! – povikao je neko.

I Elen i oficir su se okrenuli ka zadihanom muškarcu koji je trćao ka njima visoko podigavši lićnu kartu u ruci.

Etjen.

– Elen – kazao joj je prekornim tonom – opet si ovo ostavila kod kuće. – Skrušeno se osmehnuo nacisti. – Źenama je bitnije kako izgledaju kada izađu iz kuće nego jesu li ponele isprave sa sobom.

Nacista ga je ošinio pogledom i slobodnom rukom uzeo isprave koje mu je Etjen pružio.

Elen se sva stegla čekajući šta će oficir uraditi kada vidi da lićna karta koja mu je data nije njena. Nacista ju je otvorio jednom rukom – vodila se na ime Elen* Ruso, a na fotografiji je zaista bila Elen.

* U originalu je junakinjino ime *Hélène*, a u novim ispravama stoji *Elaine*. Oba se imena isto izgovaraju, a drugo je samo varijanta prvog. (Prim. prev.)

Borila se da zadrži ravnodušan izraz lica.

Otkud Etjenu tako nešto?

Oficir joj je smesta pustio ruku, bučno zatvorio ličnu kartu i pružio je Etjenu. – Morate bolje da vodite računa o svojoj ženi. Umalo da bude uhapšena zbog svoje gluposti.

– *Oui, monsieur.* – Etjen je uzeo isprave klimnuvši oficiru glavom, pa zagrlio Elen, koja je konačno prodisala. Bila je zahvalna što je Etjen čvrsto drži jer su joj kolena zaklecala kada joj je do svesti doprlo da je za dlaku izbegla da je uhvate, da otkriju da je ostala bez isprava, da traže Klodin.

Oficir se okrenuo na peti i žustrim korakom zašao za ugao odakle je i došao, dovikujući nekome da poskida sa zida preostale plakate Pokreta otpora.

Etjen je pljunuo na zemlju gde je do maločas stajao nacista i okrenuo se ka Elen. – Je li te povredio?

Mesto na ruci gde ju je oficir nemilosrdno ščepao još joj je bridelo, ali bar nije uhapšena. Neće pronaći Klodin. Samo je to bilo važno. Elen je odmahнула glavom. – Nije. Dobro sam.

– Gde su ti isprave? – upitao ju je Etjen.

– Otkud ti to? – Pokazala je na knjižicu u njegovoj ruci.

– Ne možemo ovde da razgovaramo. – Poveo ju je u svoj stan na petom spratu, još manji od njenog.

Nije bio običaj da neoženjen čovek poziva goste u kuću, pa nikada dotle nije bila u njegovom stanu. Sada je s nelagodom stajala na sredini dnevnog boravka i osmatrala ga. Prostor je bio otvoren i oskudno opremljen – tu su bili pohabani zeleni kauč, ulegao po sredini, okrugli kuhinjski sto i uzan šporet. S desne strane bila su vrata, verovatno od spavaće sobe. Na prozorima nije bilo zavesa, na prljavim zidovima nije bilo slika. Žaluzine su bile gotovo sasvim zatvorene, pa je soba bila sva u senkama.

U neprovetреноj sobi osećao se ustajao miris cigareta i cigure.

Etjen je otvorio jednu žaluzinu, koja je zaštekala poput metaka, i svetlost se probila kroz mrak u sobi. – Izvoli, sedi.

Prevukao je ruku preko stola u jednom glatkom pokretu i zbacio s njega mrvice i otvorene novine, koje su sletele na pod. Elen se suzdržala da ne podigne novine i lepo ih složi i odloži. Samo je sela na tvrdu drvenu stolicu zahvalna što je nešto čvrsto drži – još nije mogla da se smiri od pomisli šta bi se desilo da se Etjen nije pojavio baš u onom trenutku.

Uhvatili bi je. Kao i Klodin. A Žozef...?

– Znaš li gde je moj muž? – upitala ga je, stisnuvši šake da prestanu da se tresu.

Etjen je otišao do šporeta, pa im sipao po šolju vrelog svetlosmedeg napitka skuvanog od ječma i cigure. Iako napitak nije imao snagu kafe da te digne i okrepí, bar će joj skvasiti suvo grlo. Pružio joj je šolju, a ona ju je obavila ledenim prstima.

– Gde su ti isprave? – Pružio joj je kutiju tableta saharina, slabe zamene za šećer.

Odbila je.

Etjen je slegnuo ramenima, pa ubacio sebi jednu tabletu u šolju, a ono „buć“ je odjeknulo u tišini koja je zavládala u sobi. Potom se nonšalantno zavalio u stolicu i izvio obrve čekajući njen odgovor.

Elen je oduvala dim što se izdizao iz šolje i otpila gutljaj cigure, ne znajući kako da mu odgovori.

Etjen i Žozef su bili bliski kao rođena braća – Etjen je bio mlađi od njega dve godine, i slagao je koliko godina ima da bi ga primili u vojsku u Velikom ratu. Ali Elen se svejedno pitala sme li da mu veruje.

Izvadio je onu ličnu kartu iz džepa i spustio je na sto otvorišći je tako da se vidi njena slika i ime Elen Ruso. – Oboje imamo tajne. – Kažiprstom je gurnuo dokument ka njoj.

– Dala sam svoju ličnu kartu. – Ispravila se i pogledala ga pravo u oči. – Jednoj ženi kojoj je bila potrebija nego meni.

– Klodin – pretpostavio je, pa skupio usne kao da žali što je izgovorio to ime i voleo bi da može da ga povuče.

Elen je otpila gutljaj cigure da prikríje iznenađenje. – Je li ti to prijateljica?

– To je žena kojoj je potrebna pomoć i to je sve što treba da znaš. – Izvadio je iz tabakere smotanu cigaru i zapalio je. Miris zapaljene trave proneo se između njih, a trpak dim štipao joj je oči i nos.

Dosad je već trebalo da se navikne na taj oštar miris pošto su Francuzi zbog nestašice duvana pušili sve što može da se osuši i smota u papirić.

– Ko je Pjer?

Etjenovo lice ostalo je bezizrazno, ali Elen se nije dala zavarati. – Ko je on? – Spustila je šolju na sto, ali je nije ispuštala iz ruku, prijala joj je njena toplina. – Hoću da znam šta se dešava. Hoću da znam ko je Pjer i kakve on veze ima sa nestankom mog muža. Hoću da znam gde je Žozef. – Glas joj je drhtao jer nije uspjela da obuzda osećanja.

Najbolji prijatelj njenog muža ćutke se zagledao u sto. Počeo je da cupka nogom od nervoze dok mu je ona smrdljiva cigareta gorela među prstima.

– Ne možeš više da budeš Elen Belanže – naposletku je rekao.

– Znam to – rekla je odmerenim tonom, koji nije uspeo da sakrije njenu nervozu. – Otkud ti ovo? – Podigla je falsifikovanu ličnu kartu. – Od Pjera? – Dragocena knjižica podrhtavala joj je u ruci.

Etjen je skupio crne obrve. – Moraćeš da odeš iz svog stana ako ti se ime ne poklapa sa adresom – kolebljivo je rekao.

I dalje je cupkao nogom, od čega mu je šolja na stolu zveckala.

Spustila je isprave i svoju šolju, pa rukom poklopila njegovu da prestane da se trese. – Šta se dešava? Gde mi je muž? – Prodorno se zagledala u njegove zakrvavljene oči, pa primećila modricu na neobrijanoj vilici. Imao je i posekotinu iznad obrve. – Etjene.

Prestao je da cupka. – Žozef je uhapšen. – Progutao je kne-dlu. – Iz političkih razloga.

– Iz političkih razloga? – Sve se oko nje zavrtilo. Žozef je uhapšen. A ona više nema ličnu kartu da može da ode u policiju

i pokuša kako zna i ume da ga oslobodi. – Je li on... – Nije mogla da izgovori te reči. Činile su joj se nekako licemerne posle toliko meseci svađanja. Posle svega što je zahtevao od nje i svega što joj je branio da radi.

Posle svega što mu je rekla, nazvala ga kukavicom što je okrenuo leđa svojoj zemlji.

– Je li on u Pokretu otpora? – upitala je. – Je li on Pjer?

Etjen je povukao dim, a vrh cigarete se zažario. Ispustio je oblak trpkog dima i jedva primetno klimnuo glavom.

U tom trenutku Elenin ceo svet se izvrnuo naglavačke. Žozef je uporno tvrdio da Pokret otpora ne radi ništa, ograničavao ju je i sputavao na sve načine, a sam je sve vreme radio za njega. Suze su joj zapekle oči, preteći da se proliju, ali ona je stegla pesnice i sačekala da taj osećaj prođe.

Posle će se prepustiti osećanjima, sada je bilo vreme za pitanja.

Pogled joj je pao na onu ličnu kartu, pa se zagledala u fotografiju. Haljina je bila tamna, boja se nije videla jer je slika bila crno-bela. Prepoznala je međutim talasasti V-izrez, koji je u to vreme bilo vrlo popularan. Ta je haljina bila raskošne tamnozelene boje i još je visila u njenom ormaru kod kuće. Kada ju je poslednji put obukla, Žozef joj je kazao da prelepo izgleda i navalio da je slika.

Bilo joj je glupo da stoji u stanu i pozira za fotografiju dok je iza nje samo prazan zid, i zato se na slici tako nesigurno smeška. Sada joj je bilo jasno. Žozef je nije slikao da bi imao sliku za uspomenu, već da bi imao sliku za falsifikovanu ličnu kartu. Još samo da Etjen potvrdi njenu pretpostavku.

Uzela je ličnu kartu i podigla je ka njemu. – Je li Žozef ovo napravio?

– Za slučaj da se nešto desi. – Etjen je uzdahnio, predavši se. – Da te zaštititi. Nisam mogao da ti je donesem dok me Švabe nisu pustile.

Ponovo je pogledala u masnicu na Etjenovoj bradi, u onu posekotinu na čelu. Tukli su ga. Sigurno su tukli i Žozefa.

Srce ju je zbolelo zbog muža, koji je svoju vojničku karijeru završio mnogo pre nego što ju je upoznao.

Bio je ranjen u bici kod Verdona. Samo je jednom pričao sa njom o tome, kako je bomba ubila sve oko njih, i preživeli su samo on i Etjen. Žozefa je šrapnel pogodio u nogu. Ožiljci od te rane još su mu se videli – koža mu je bila zbrčkana kod kolena i izuvijana na listu – a i dan-danas je blago hramao.

Etjen je iz te bitke izašao nepovređen, ali njega je uvek pratila sreća. Evo i sada on sedi pred njom dok Žozef sedi u zatvoru.

– Zašto su tebe pustili, a njega ne? – upitala ga je.

Na lice mu se navukao umoran izraz i čelo mu se zboralo dok je utučeno zurio u prazno. – Imao sam sreće – kazao je bezbojnim glasom i ugasio cigaretu.

– Kada će ga pustiti?

Etjen je zavrteo glavom ponovo se zagledavši u nju. – Ne verujemo da će ga još dugo držati.

– Vi – ponovila je. – Pokret otpora.

Klimnuo je glavom.

Kazao je to sa sigurnošću u glasu i njoj su se napeta ramena od toga malo opustila. Ima ljudi koju brinu o Žozefu. A možda i ona može da pomogne.

– Hoću da se priključim Pokretu otpora – rekla je.

– Ne.

Nepokolebljivo se zagledala u Etjena, odbijajući da se preda; dodijalo joj je to što joj je Žozef većito govorio ne. Mesecima je izgarala od želje da se priključi borbi protiv okupatora, a Žozef je sve to vreme tvrdio da je Pokret otpora beskoristan. Zahtevao je od nje da sedi kod kuće, da čeka u beskrajnim redovima i izvodi nemoguće podvige u kuhinji sa ono malo hrane što im je sledovalo.

Nemogućnost da dâ svoj doprinos borbi protiv nacista sada joj se činila kao izdaja. Kao da nije dovoljno dobra da se pridruži muškarcima i ženama u njihovoj hrabroj borbi.

Sada neće prihvatiti „ne“, ne kada bi svojim trudom mogla da pomogne Žozefu da se što pre nađe na slobodi.

– Ne mogu više da koristim svoje ime – rekla je. – A pome-
nuo si i da ne mogu da ostanem u svom stanu.

Etjen je začkiljio u nju crnim očima.

– Hoću da uđem u Pokret otpora – ponovila je. – Hoću da
pomognem Žozefu.

Etjen je stezao vilice. – Žozef ne želi da učestvuješ u tome.

– To mi je dobro poznato – procedila je kroz zube.

– Vrlo je opasno. – Etjen je naglo ustao od malog stola,
pritom ga udarivši. Ne gledajući je, okrenuo se ka sudoperi
da ispere šolju.

– Nije me briga – odvrtila je Elen. – Uradiću sve samo da
se ova okupacija završi, da oslobodim naše vojnike i svog muža.
Da zaustavim dalje ponižavanje naše zemlje i strahote koje se
čine nad Jevrejima.

Na usnama mu je neočekivano zaigrao osmeh. – Žozef mi je
kazao da ćeš tako nešto reći. – Ipak, naherio je glavu. – Nikada
mi neće oprostiti.

– Ni za to me nije briga.

Etjen se na to vragolasto nasmejao. – Madam, svi strahovi
mog prijatelja u vezi sa tobom pokazali su se kao opravdani.
Imaš sreće što ja uvek radije tražim oprostaj nego dopuštenje.

Elen je zinula u njega. – Hoćeš da kažeš...?

Etjen joj je pružio ruku i sklopio duge tople prste oko nje-
nih. – Elen Ruso, dobro došla u Pokret otpora.

TREĆE POGLAVLJE

Ava

Čovek može da čita na raznorazne načine. Može, recimo, da se sklopča u uglu kauča sa šoljom jake kafe ili da leži u krevetu sa knjigom iznad lica – premda to, mora se priznati, ume da bude i opasno. No postoje i manje uobičajeni načini, na primer dok spremaš večeru ili prelaziš ulicu, a ponekad čak i dok pereš zube, ako je priča toliko zanimljiva.

Međutim, očito možeš da čitaš i vezan za sedište do prozora u metalnoj cevi što munjevito leti deset hiljada milja nad zemljom. Ava je zahvaljivala bogu na Dafne di Morije i njenoj uzbudljivoj knjizi, koje su joj pomogle da zaboravi da je u avionu.

Bar većim delom leta.

Dok je avion glatko jedrio nebom poput ptice u letu po vedrom danu, lako joj je bilo da se izgubi u knjizi u rukama. Ali kada bi se i najmanje zatresao od turbulencije, potpuno bi se oduzela od straha, setivši se da joj život visi o koncu, da ga u vazduhu drži samo tanak metal. U tim zastrašujućim trenucima pomislila bi na oca i majku, zamislila kako je njima bilo kada im se avion obrušio ka zemlji na onom kobnom povratku iz Francuske. Šta su osećali, šta li im je prolazilo kroz glavu u tim poslednjim strašnim trenucima života.

Na razočaranje čoveka koji je sedeo pored nje, Ava je navukla roletnu na okno. Ako dođe do najgoreg i avion počne da se survava ka zemlji, nije želela da gleda kako se odvija taj jezivi događaj.

Kada su konačno sleteli i kada je uspela da pusti rukonaslone sedišta, za koje se grčevito držala, samo što nije klekla i poljubila tlo od zahvalnosti. Saznanje da je na aerodromu čeka novi šef bilo joj je dovoljno jak motiv da stoji pravo iako su joj se kosti još tresle od tolikih skokova adrenalina tokom putovanja. Samo je proverila da li joj je filcani šeširić ukrašen belim cvetićima dobro pričvršćen za kosu podignutu u francusku punđu.

Ovde je bilo toplije nego u Vašingtonu, a miris kerozina nadjačao je sve mirise grada koje bi inače osetila. Uputila se ka grupici ljudi zajedno sa ostalim putnicima iz aviona.

Neki čovek prilično sede kose držao je papir na kome je na brzinu velikim slovima bilo napisano „A. Harper“. Njegove zakrvavljene oči teških kapaka svedočile su o dugim i napornim satima provedenim na poslu koliko i zgužvan sako njegovog golubijesivog trodelnog odela.

– *Bom dia*. – Spustila je teške kofere i nasmešila mu se kada je prvi put isprobala portugalski u Lisabonu.

Čovek je piljio u nju kao da ima dve glave. Sigurno to nije pogrešno rekla. Zar je moguće toliko pogrešiti kada nekome poželiš dobar dan?

Posle nekoliko trenutaka prezrivo je frknuo i zavrteo glavom. – Meni nisu dozvolili da povedem sekretaricu. Zašto su Harperu dozvolili da povede vas?

Izvila je obrve ubeđena da ga je pogrešno čula. Ali ne, on je i dalje ogorčeno zurio u nju.

– Ja sam Harper. – Uperila je prst u papir i ponovila: – *Ava Harper*.

Čovek je zatreptao.